

Dünyayı İşbirliği Kurtaracak: 6 Şubat 2023 Depremi, Uluslararası Kuruluşlar ve Afetlere Müdahale - Arıkan Açar



6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli meydana gelen ardışık iki depremin Türkiye ve Suriye'de yarattığı insani kayıp ve yıkımdan sonra ortaya konulan uluslararası yardım ve destek çabaları küresel yönetişimin acil durum yardımı ve afet müdahalesi alanlarındaki önemini ortaya koymuştur. Depremin hemen sonrasında Türkiye

Afet

Müdahale Planına göre yayınlanan uluslararası acil durum çağrısına farklı ülkelerin

verdiği karşılıklar yanında uluslararası kurum ve kuruluşların ivedilikle harekete geçerek gönderdiği destekler ülkelerin yalnız başarına altından kalkmasının

oldukça zor olduğu çok boyutlu etkilere sahip afetlerin etkileriyle mücadelede uluslararası dayanışmanın gerekliliğini de göstermiştir.

Uluslararası alanda

devletler ve toplumlar arasındaki işbirliğinin kurumsal boyuta taşınması aslen savaşlar esnasında muharebe alanlarındaki tıbbi müdahalelerin gerekliliğinden yola çıkarak 19. Yüzyılın ikinci yarısında oluşturulan Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (ICRC) yoluyla ortaya çıkmıştır. 1864'te on iki Avrupa devletinin katılımı ile İsviçre'de toplanan diplomatik konferans

sonucunda imzalanan ve uluslararası insancıl hukukun kurucu ilkelerini içeren [Cenevre Sözleşmesine](#)

Osmanlı Devleti de 1865'te

taraf olarak Kızılay'ı kurmuş ve kendi amblemini kullanmaya başlamıştır. Zaman içerisinde genişleyen ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi

altında yer alan ulusal dernekler uluslararası bir federasyonun (IFRC) eşgüdümünde sadece silahlı çatışmalardan etkilenen insan ve toplulukları değil, insanlığı olumsuz etkileyen her türlü felaket durumları için de uluslararası insanı yardım sağlanması etkinliklerinin düzenlenmesi sorumluluğunu üstlenmişlerdir.

Uluslararası

işbirliğinin devletler nezdinde ön plana çıkmasına vesile olan temel etken silahlı çatışmalar ve sebep oldukları insan kayıpları ve yıkım olmuştur. Küresel boyutta etkilere sahip Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1920 yılında kurulan ilk daimî hükümetlerarası siyasi kuruluş olan Milletler Cemiyeti büyük boyutlu savaşların tekrar etmesini engellemeyi ana amaç edinmiş olsa da yaşanan farklı doğal felaketlerin insanlık üzerine olan olumsuz etkilerini de gündemine almıştır. Bu çerçevede Milletler Cemiyeti bünyesinde fikri 1921 yılında ortaya koyulan, 1927'de kurucu

toplantısı yapılan ve 1932'de tesis edilen Uluslararası Yardım Birliği (IRU) afet yaşayan ũkelere uluslararası yardım ulaştırılmasını dũzenlemeyi amaçlayan ilk uluslararası kurumsal yapılanma olarak ortaya çıkmıştır. Tũrkiye Cumhuriyeti de Milletler Cemiyetine resmi katılımından ũnce imzaladığı ve 1932 sonunda yũrũrlũđe giren [Uluslararası Yardım Birliği Sũzleřmesi](#)'ne de başından itibaren taraf olmuştur.^[1] İki savaş arası dũnemin sonlarında oluşan birkaç afet sonrası sağlanan destek dışında bu yapılanmanın uluslararası boyuttaki afetlerde ũkelere desteği sınırlı kalmıştır. Tıpkı çatı ũrgũtũ gibi Uluslararası Yardım Birliği de ũye ũlkelerin siyasi irade ve maddi destek eksikliği sorunlarına takılmış ve etkinlik gũsterememiřtir.^[2]

İkinci

Dũnya Savaşı sonrası oluşan uluslararası dũzenin temel hũkũmetlerarası kurumsal

yapısı olarak Birleşmiş Milletler (BM) 1945 yılında kurulmuştur. BM sistemi olarak tanımlanan ve farklı alt ihtisas kuruluş ve ajanslarının oluşturduğu yapıda baştan Uluslararası Yardım Birliği benzeri bir kuruluş ihdas edilmemiş, BM Őartı metninde de afetler çerçevesinde insani yardım konusuna atıf içeren bir ifadeye yer verilmemiştir. Buna mukabil afetlerin ve uluslararası boyutlarının etkilerindeki artışa cevaben BM Genel Kurulu 1971 yılında kabul ettiği [26/2816 Sayılı Kararı](#)yla doğal ve

diğer afetlerde yardım konusunu BM'nin sorumluluk çatısı altına taşımaya yũnelik bir adım atmıştır. Bu çerçevede [Afet Yardım Koordinatũrlũđu](#) (UNDRC) kurulmuş ve ũye

ũlkeler acil durum hazırlıkları yapmaya teşvik edilmiştir. Ancak asıl ũnemli adım 1991 yılında BM genel Kurulunun kabul ettiği [46/182 Sayılı Karar](#) ile atılmış ve

BM'nin

insani acil durum yardımlarının eřgũdũmũnde oynadığı rol gũçlendirilmiřtir. Bu çerçevedeki gũrevleri icra

etmek ũzere [BM İnsani İşler Eřgũdũm Ofisi](#) (OCHA) kurulmuştur. Bu kuruluşun merkezi 2021 yılında Tũrkiye'ye taşınmıştır ve halihazırdaki deprem sũrecinde Tũrkiye ve Suriye'ye yũnelik uluslararası yardımların eřgũdũmũ bu ofis tarafından yũrũtũlmektedir. Bu karara istinaden hâlihazırdaki BM İnsani

İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı Martin Griffiths Acil Yardım Koordinatörü

(ERC) rolünü de üstlenmektedir. Bu rol BM ile

yardım talep eden ülke arasındaki eş güdümün yanısıra, BM bünyesindeki farklı ihtisas kuruluşları ve ajanslarının kendi alanları ve uzmanlıkları çerçevesinde

sağladıkları yardımların da [Ajanslararası](#)

[Daimî Komite](#) (IASC) aracılığı ile

ilgili ülkeye ulaştırılmasını da koordine etmektedir. Bahsi geçen BM ihtisas kuruluşları ve ajansları büyük bir uzman kadrosu ve insan kaynağı havuzuna

sahiptirler. Afet anı ve sonrasında karşılaşılan sorunların karmaşıklığı ve derinliği ulusal hükümetlerin acil sağlık, gıda, temizlik, altyapı ve toplumun

kırılgan kısımlarının korunması hususlarında yardıma ihtiyaç duydukları her

alandaki BM altyapısı Dünya Gıda Programı (WFP), BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), BM Kalkınma Örgütü (UNDP) ve BM

Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) gibi

kuruluşlarıyla [BM Afet Değerlendirme ve Eşgüdüm](#) (UNDAC) ve [Uluslararası Arama ve Kurtarma Danışma Gurubu](#) (INSARAG) birimleri ile

destek sağlamaktadır. Afet sürecine dair bu destekler BM'nin New York'taki merkezinden,

Türkiye dahil farklı ülkelerdeki sorumlu temsilciliklerinden ve bizzat sahadaki çalışanlarından gelmektedir.

Türkiye

deprem afetinin hemen akabinde BM ve ilgili kuruluşlarıyla yakın bir işbirliği

tesis etmiştir. Türkiye'nin BM Nezdinde Daimî Temsilcisi Büyükelçi Feridun Sinirlioğlu BM Güvenlik Konseyinin deprem konusunu ele aldığı 13 Şubat 2023

tarihli oturumunda [uluslararası camiayı deprem ve yardım süreci ile ilgili](#)

[bilgilendirmiştir](#). BM Genel Sekreteri Antonio

Guterres deprem anından itibaren üye ülkeleri Türkiye'ye destek olmaya

çağırması ve 16 Şubat 2023 tarihinde 1 Milyar dolarlık bir "[Acil Yardım Çağrısı](#)"

yayınlanmıştır. BM bünyesinde sınırsız maddi kaynaklar olan bir kurum değildir. Üye

ülkelerin bütçesinin farklı alanlarına yaptığı katkıları yine üyelerinin

denetimi ile kullanmaktadır. Bu çerçevede afet durumları için ayrılan [BM Merkezi](#)

[Acil Müdahale Fonu](#)'ndan (CERF) Türkiye'ye [25](#)

[Milyon dolarlık bir kaynak aktarılmıştır](#).

Türkiye

acil yardım çağrısına üyesi olduğu NATO'dan da hızlı cevap almıştır. Türkiye'nin müttefikleri

ve üye olmayan ortakları ittifak bünyesinde kurulu [Avro-Atlantik Afet Müdahale Eşgüdüm Merkezi](#) (EADRCC) vasıtasıyla ilettiği yardım talebine karşılık vermiş ve ittifakın

altyapısı ve lojistik imkanlarını da seferber ederek gerekli yardımlar Türkiye'ye ulaştırılmıştır. Bu vesileyle NATO'nun sadece bir savunma ittifakı

olmasının ötesinde üyelerinin ulusal güvenliklerine ve

fiziksel varlıklarına etkisi olabilecek felaketleri de güvenliğin geniş tanımı

ve insan güvenliği boyutları çerçevelerini de kapsayacak şekilde gündemlerine

almış olduklarını göstermiştir. İttifak

afetlere 2022'de yayınladığı yeni [Stratejik Kavram](#) belgesinde de

iklim değişikliği çerçevesinde atıfta bulunmuştur.

Türkiye

üyelik sürecinde olduğu Avrupa Birliğinden (AB) de [Sivil Koruma Mekanizması](#) (UCPM) vasıtasıyla

arama ve kurtarma operasyonlarına destek temin etmesinin yanında Birlik

Türkiye'ye aynı ve maddi yardım da göndermiştir. Bu

çerçevede ayrıca [Acil Müdahale](#)

[Eşgüdüm Merkezi](#) (ERCC) de Türkiye'ye gönderilen

desteklerin koordinasyonunu sağlamıştır. AB ayrıca ilk ayakta sağladığı 12 Milyon

Avroluk yardımın ardından Türkiye ve Suriye için bir [Uluslararası Bağışçılar](#)

[Konferansı](#) düzenlemeyi planlayarak afetin sonrası katkıların artmasına yönelik

bir çabayı da hayata geçirmektedirler.

Bahsedilen

uluslararası kurum kuruluşlar Türkiye'ye yönelik afet yardım süreçlerinde ön planda yer alan uluslararası aktörlerdir.

Bunlar dışında pek çok uluslararası hükümetdışı kuruluş (uluslararası sivil toplum örgütleri) ve kendi namlarına yardım çalışmalarına

katılan ve destek veren bireyler de yaşanan afetin etkilerinin azaltılması için önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Türkiye'ye uzun yıllara dayanan dış politikasının uluslararası ilişkilerde çoktarafllılığı ve işbirliğini ön plana çıkartan ve her türlü uluslararası kurumsallaşma süreçlerini yakından takip etme ve uluslararası kurumları çıkarları yönünde kullanma geleneğinin yanında uluslararası camianın kadirşinas ve afet zamanlarında ayırım gözetmeden yardım ve destek sağlayan üyesi olmasının olumlu etkilerini deprem afetinden en çok zarara uğradığı anda uluslararası alanda gördüğü destekle karşılığını almıştır. Bu süreç ve sonrasında afet alanındaki uluslararası işbirliği süreçlerin daha ileri götürülmesinde daha etkin bir rol alması Türkiye'nin acı tecrübesinden çıkartacağı en önemli derslerden biri olmalıdır.

Afetler

bugün ve geçmişte olduğu gibi önümüzdeki yıllarda da Türkiye ve diğer ülkeleri etkilemeye devam edecektir. Küresel boyutta etkilere sahip felaketlere hazır olmak ve sonrasında hızlı şekilde müdahalede bulunabilmek için uluslararası işbirliğinin elzem olduğu Türkiye ve Suriye'de yaşanan deprem afeti vakasında bir kez daha gündeme gelmiştir. Afetlerin etkilerini sınırlamak için ortak hareket etmenin küresel yönetim süreçlerinin önceliklerinden birisi haline gelmesi uzun vadede insanlık için atılan en anlamlı adımlardan birisi olacaktır.

[1] Uluslararası Yardım Birliği Kurulmasına Yönelik Sözleşme (Convention Establishing an International Relief Union), League of Nations, Treaties Series, Cilt. 135, s. 247.

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20135/v135.pdf>

[2] Kentaro Nishimoto, "The Role of International Organizations in Disaster Response: A Case Study of Recent Earthquakes in Japan", *The International Law of Disaster Relief*, David D. Caron (v.d.), Cambridge University Press, New York, 2014, s. 295-313. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107447844> .



Dr. Dilaver Arıkan Açar Yaşar Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora derecelerini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden almıştır. Temel araştırma ve öğretim alanları Balkanlar siyaseti; uluslararası ilişkilerde küçük devletler; uluslararası kuruluşlar ve küresel yönetim; barış operasyonları, uluslararası müdahaleler ve uluslararası toplumun çatışma sonrası süreçlerdeki etkinlikleri; uluslararası güvenlik; küçük savaşlar, isyanlar ve isyanlarla mücadele harekâtları; enerji siyaseti ve geniş Akdeniz havzası politikalarıdır.

Bu yazıya atıf için: Arıkan Açar, “Dünyayı İşbirliği Kurtaracak: 6 Şubat 2023 Depremi, Uluslararası Kuruluşlar ve Afetlere Müdahale” , Çevrimiçi Yayın, 16 Mart 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/03/16/aa/>

Telif@*UIKPanorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.